

УДК 338.48-043.86(477.87)“364”

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.342288>

Андрій Кепіч, здобувач за ОПП “Професійна освіта.
Туризм та готельно-ресторанна справа”

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3617-6369>

Людмила Щербак, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри інженерії та технологій виробництва

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8065-7697>

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглянуто сучасний стан туристичної галузі Закарпаття. Охарактеризовано природні, історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності. На основі вивчення статистичної інформації проаналізовано туристичні потоки у Закарпатській області за 2019–2022 рр., зазначено об’єктивні чинники, що характеризують їхню динаміку зростання чи спадання. Встановлено, що в інфраструктурі рекреаційної галузі важливе місце займають колективні засоби розміщування. Проведено аналіз даних про колективні засоби розміщення. Визначено частку Закарпаття у туристичній галузі України за кількістю туристів, обслугованих суб’єктами туристичної діяльності, громадян, які виїжджали за кордон та відвідали Україну, за кількістю готелів і аналогічних засобів розміщення, їх місткістю та чисельністю осіб, що перебували у цих закладах. Досліджено особливості туристичної діяльності в регіоні. Розкрито основні напрями післявоєнного розвитку туризму у Закарпатській області.

Ключові слова: туризм; туристична статистика; туристичні ресурси; туристична інфраструктура; післявоєнне відновлення.

Табл. 1. Літ. 7.

Andrey Kepich, Applicant of the Educational Program
“Professional Education. Tourism and Hotel and Restaurant Business”,
Mykhaylo Drahomanov Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3617-6369>

Lyudmyla Scherbak, Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Technologies and Design Department,
Mykhaylo Drahomanov Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8065-7697>

CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PATHS OF THE HOSPITALITY INDUSTRY IN THE ZAKARPATIA REGION

The article deals with the current state of the Transcarpathian tourism industry. Natural, historical, and cultural resources of the region are characterized as a factor in the development of tourism activity. On the basis of the study of statistical information, tourist flows in the Transcarpathian region for 2019–2022 are analyzed, and the objective factors that characterize their dynamics of growth or decline are indicated. It is established that in the infrastructure of the recreational industry, collective facilities are important. Analysis of data on collective accommodation tools has been analyzed. The share of Transcarpathia in the tourism industry of Ukraine by the number of tourists served by tourist entities, citizens who went abroad and visited Ukraine, by the number of hotels and similar accommodations, their capacity, and the number of persons in these institutions. The peculiarities of tourism activity in the region are investigated. The main directions of post-war tourism development in the Transcarpathian region are revealed.

Today, tourism is of particular importance as a sector of the economy that generates significant income in different countries of the world. General trends in the tourism industry occupy a key place in global economic activity by creating additional jobs and strengthening exports of services. Over the last half-century (to the pandemic), tourism has expanded the boundaries of geographical expansion by reaching new countries and regions and deepening diversification by expanding and updating tourist services. Due to the full-scale invasion of Russian troops into the territory of Ukraine, the economy of the country and almost all its industries were stopped, including tourism – internal, entry, exit, and airlines were closed. It is clear that the war has adversely affected the entire tourism business. Martial law establishes significant territorial and time restrictions for the tourist sector, but the industry continues to work in relatively safe regions. One of these regions is the Transcarpathian region. It has a unique geopolitical and geographical location, bordered with 4 countries Hungary, Poland, Romania, and Slovakia.

High natural recreational and resort potential, original history and culture, an extended network of tourist and recreational, sanatorium and hotel facilities, concomitant infrastructure, contribute to recreation and recovery even in war conditions.

However, one of the most important issues today is the search for ways of restoration, revival of the tourism industry in the regional aspect.

Keywords: *tourism; tourist statistics; tourist resources; tourist infrastructure; post-war recovery.*

Постановка проблеми. Сьогодні туризм набуває особливої важливості як сектор економіки, який генерує значні доходи, у різних країнах світу. Загальні тенденції розвитку туристичної галузі займають ключове місце у глобальній економічній активності за рахунок створення додаткових робочих місць та посилення експорту послуг. За останні півстоліття (до пандемії) туризм розширював межі географічної експансії за рахунок охоплення нових країн та регіонів та поглиблював диверсифікацію за рахунок розширення та оновлення туристичних послуг. Через повномасштабне вторгнення російських військ на територію України економіка країни та майже всі її галузі були зупинені, у тому числі і туризм – внутрішній, в'їзний, виїзний, закрилося авіасполучення. Зрозуміло, що війна негативно вплинула на весь туристичний бізнес, воєнний стан встановлює істотні територіальні і часові обмеження для туристичного сектору, але галузь продовжує працювати у відносно безпечних регіонах. Одним із таких регіонів є Закарпатська область. Вона має унікальне геополітичне та географічне розташування, межує з 4 державами – Угорщиною, Польщею, Румунією і Словаччиною. Високий природно-рекреаційний та курортний потенціал, самобутня історія і культура, розгалужена мережа туристично-рекреаційних, санаторно-курортних та готельних закладів, супутня до туризму інфраструктура, сприяють для відпочинку та оздоровлення навіть в умовах війни. Однак, одним із найважливіших питань на сьогодні залишається пошук шляхів відновлення, поживлення туристичної галузі у регіональному аспекті.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання розвитку та вивчення особливостей туризму в Україні вивчали багато вітчизняних учених, серед яких: Н. Габчак, О. Гнаткович, В. Киляк, М. Лендел, В. Проскура, М. Логвин, Н. Коваль [6] та інші. Різні аспекти післявоєнних перспектив відновлення туристичної галузі напрацьовували В. Бойко, І. Дворська, С. Кириченко, В. Ланда, О. Носирев, Т. Деділова, І. Токар, М. Олеськів [1] та інші дослідники.

Проте, незважаючи на наукову цінність і значущість робіт, недостатнім є розкриття проблеми розвитку індустрії туризму саме на регіональному рівні.

Мета статті – дослідження стану та визначення напрямів розвитку сфери туризму Закарпатської області в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рекреаційно-туристична діяльність вважається однією з найприбутковіших у світі. Важливість виявлення компонентів туристично-рекреаційного потенціалу території та їх взаємозв'язків, а також ступеню

впливу на ефективність туристичної діяльності обумовлена тим, що на основі представленої інформації можлива подальша розробка комплексних програм розвитку туризму на відповідній території, найбільш оптимальне використання всіх компонентів туристично-рекреаційного потенціалу.

Потік іноземців в Україну хоча і зменшився від початку повномасштабного вторгнення, втім не зупинився. Сьогодні в країну приїждять сотні тисяч іноземних громадян, як з приватною чи службовою метою, так і з метою туризму та навчання. При чому відвідують Україну, як громадяни прикордонних держав, так і туристи з віддалених куточків світу. Згідно з офіційною статистикою, яку надала Державна прикордонна служба України на запит Visit Ukraine, у період з 1 січня по 1 липня 2024 року, в Україну в'їхало 1 188 466 іноземців. Зауважимо, що за весь 2023 рік країну відвідало майже 2,5 мільйони іноземних громадян. Абсолютна більшість, а саме 1 142 036 осіб (96.09 %) відвідували Україну з приватною метою. Ще 44 503 осіб (3.74 %) були обслуговуючим персоналом транспортних засобів, а 1 041 особа (0.09 %) виїжджала з метою транзиту через Україну. Цікаво, що 680 іноземців (0.06 %) при перетині кордону зауважили, що виїжджають саме з метою туризму, 198 громадян (0.02 %), що мають службову мету, а 8 іноземців (0.001 %) – приїхали на навчання. Зауважимо, що всі 8 студентів приїхали до України з однієї країни, а саме з Польщі [2; 3; 7].

Для зібрання статистичних даних саме у сфері туризму та гостинності залучена Національна туристична організація України, яка розробила дорожню карту з відновлення малого та середнього бізнесу у секторі туризму та гостинності в 2023–2033 роках, як план всебічного післявоєнного відновлення. Проаналізувавши інформацію, можна виокремити найважливіші напрямки розвитку туризму в державі в цілому і використати дані пропозиції і в регіональному аспекті (Таблиця 1).

Для Закарпатської області аналогічно із всім світом та Україною туризм продовжує зазнавати найбільших втрат в усьому світі від пандемії COVID-19, посилила цей критичний стан військова агресія російської федерації. Тож перспективи відновлення туризму на Закарпатті є надзвичайно невизначеними. У той же час розуміння того, що ця область поки зазначає мінімального впливу військових дій дає підґрунтя для достатньо оптимістичного прогнозу, щодо найшвидшого відновлення туризму. Всесвітня обізнаність про Україну, яку їй принесла війна та активне інформування про перебіг її подій, створюють для даного виду туризму

нове грандіозне вікно можливостей. І Закарпаття – це той регіон, який має усі передумови до майбутнього буму туристів із культурно-пізнавальними цілями. І готуватися до цього необхідно вже зараз. До того ж сьогодні область насичена внутрішніми потоками переселенців, значна частка яких може розглядатися як джерело внутрішніх туристів, які ознайомлюються із культурним надбанням регіону. Важливим та невід’ємним фактором щорічних

подорожей є тотальне урахування безпекових заходів. Тому Закарпатська область потребує адаптації туристичних продуктів області з урахуванням рекомендацій міністерства оборони, військових адміністрацій та міністерства охорони здоров’я. Це, в свою чергу, спричиняє необхідність формування нових туристичних маршрутів та формування чіткого та ефективного плану стратегічного розвитку туризму Закарпаття.

Таблиця 1

Проект “Розбудова спроможності сектора туризму та гостинності”

A.2.1. Маркетингові стратегії різного рівня	A.4.3. Навчання та сертифікація цифрових компетенцій для підприємств
A.2.3. Опитування відвідувачів	A.4.1. Освітні курси на онлайн платформах
A.2.4. Діагностика цільових рівнів	A.4.2. Співпраця з центрами підтримки підприємництва
A.2.5. Розроблення та підтримка туристичного бренду	B.2.5. Івент-портфоліо туристичних дестинацій
A.2.6. Підтримка локальних і географічних брендів МСБ	B.2.6. Оцифрування туристичних об’єктів, створення аудіо гідів, віртуальних турів і турів доповненої реальності.
A.2.7. Інтерактивна база даних ресурсів	B.3.1. Мережа ТІЦ
A.2.8. Цифровий маркетинг	B.3.2. Туристично-інформаційна інфраструктура
A.2.9. Контент	B.3.9. Каталог інвестиційних проєктів
A.2.10. Друкована та сувенірна продукція	B.2.1. Розбудова спроможності громадських об’єднань
A.2.11. Промо-пакети	B.2.2. Міжмуніципальна співпраця
A.2.13. Картки міста	B.2.3. Підтримка кластерних утворень

За даними НТО[7].

Разом із тим, як і більшість інших туристичних регіонів України, Закарпатська область також відчуває вплив негативних факторів, які суттєво впливають на розвиток туристичної галузі. Статистична інформація за період воєнного стану не оприлюднювалась органами державної статистики у зв’язку із військовою агресією російської федерації проти України відповідно до Закону України “Про захист суб’єктів подання звітності та інших документів у період воєнного стану або стану війни”. Тому відкриті останні статистичні дані публікуються за 2020–2021 р. Кількість колективних засобів розміщування у області – 48 у 2020 р. Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування у Закарпатській області за 2020 р. становила 47266 чол., що значно менше, ніж у 2019 р. – 102 410. Кількість іноземців що перебували у колективних засобах розміщування – 1638 чол. у 2020 р., а в 2019 – 5308. Кількість туроператорів на період 2020 р. – 9, кількість тур агентів – 63 [7].

Для розвитку сектору туризму Закарпатською обласною радою прийнято програму розвитку туристичної галузі у Закарпатській області на 2024–2026 роки, що включає такі основні завдання:

- розвиток та вдосконалення туристично-рекреаційної інфраструктури;
- створення конкурентоспроможного туристичного та санаторно-курортного продукту області, підвищення якості й розширення асортименту туристично-рекреаційних послуг; проведення інфор-

маційно-промоційної роботи щодо популяризації та пропаганди туристично-відновлюючого, курортного й рекреаційного потенціалу регіону на світових туристичних ринках;

- раціональне використання туристичних, рекреаційних ресурсів краю та об’єктів історико-культурної спадщини;

- комплексне дослідження запасів лікувально-оздоровчих ресурсів (мінеральних вод, грязей, солоні озера та соляні шахти);

- поліпшення аналітичної роботи у сфері туризму та діяльності курортів на основі відкритості та детінізації туристично-рекреаційної діяльності, удосконалення системи звітності;

- підвищення та забезпечення професійного рівня працівників туристично-рекреаційної сфери; сприяння розвитку перспективних форм туризму (зелений туризм, активні види відпочинку) з урахуванням необхідності забезпечення ефективного природокористування й охорони навколишнього середовища;

- створення безпечних умов для туристів;

- міжнародне співробітництво та обмін досвідом у сфері туризму та курортів.

Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації Програми становить 14 600,00 тис. грн. [4].

Перспективними шляхами розвитку і популяризації на місцевому рівні, на нашу думку, є наступні:

- залучення школярів, молоді до вивчення влас-

ної історії, наприклад за рахунок проведення квестів по культурним місцям;

- створення мініскульптур у містах та інтерактивних карт, на яких позначені всі мініскульптурки з коротким описом історії;

- розробка програми “Єдиний квиток”, яка покликана привабити туриста і популяризувати закарпатське мистецтво. Тобто у вартість такого квитка входить відвідування декількох музеїв чи цікавих архітектурно-історичних пам’яток, виходить дешевше, аніж оплачувати кожен окремо;

- проведення активного відпочинку й екскурсій містами Закарпаття для поранених із госпіталів, розробка маршрутів для людей з обмеженими можливостями. Адже кожен українець без винятку має право подорожувати і отримувати задоволення під час мандрівок, таким чином це буде соціальний внесок у розвиток Закарпаття. Успішно реалізовані ідеї ще більше надихають, мотивують і підштовхують рухатися вперед.

Висновки. Використання рекреаційних ресурсів, тобто природних, лікувально-оздоровчих, культурно-історичних, розважальних об’єктів, які можуть бути використані для організації туристично-рекреаційної діяльності, здатне підвищити потенціал регіону за рахунок припливу коштів від туристичних, оздоровчих та рекреаційних послуг для зовнішніх і внутрішніх споживачів, відновлення і забезпечення умов для ефективного функціонування капіталу.

Дивлячись у майбутнє, українська туристична галузь покладає великі надії. Після того, як рейси розпочнуться, інсайтери з питань туризму очікують, що першими прибудуть бізнесмени, військові та будівельники. Коли відпочивальники повертаються, безумовно, буде значна кількість темного туризму, який зазвичай визначається як відвідування місць трагедій, таких як війна, геноцид чи інші трагічні події. З цим погоджуються ті, хто працює в сфері туризму в Україні. Багато хто в індустрії вважає, що цікавість спонукатиме людей відвідувати Україну, оскільки тепер вони знають деякі міста та географію країни. Тоді Закарпаття зможе продемонструвати свої прекрасні природні, культурні та історичні пам’ятки, свою смачну гастрономію та культуру, за збереження якої боролася Україна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дворська І. Туристична галузь після війни: чи можлива реанімація та антикризове управління? URL: <https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952>
2. Державна служба статистики в Україні. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
3. Державне агентство розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/plans-and-report>

4. Загальні втрати економіки, понесені в ході війни. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-rik-povnomashtabnoyi-viyni-rosiya-zavdala-zbitkiv-infrastrukturi-ukrayini-namayzhe-144-mlrd/>

5. Кириченко С. Подорожі та війна: якою буде туріндустрія після перемоги. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/>

6. Коваль Н.О., Логвин М.М. “Вимушений” туризм в Україні: масштаби прояву та загрози. *Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті : тези доповідей XLV Міжнародної наукової студентської конференції за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2021 рік* (м. Полтава, 13–14 квітня 2022 р.). Полтава : ПУЕТ, 2022. Ч. 2. С. 239–240.

7. Національна система туристичної статистики. Офіційний сайт. URL: https://nto.ua/nsts_analytics_ua.html

REFERENCES

1. Dvorska, I. (2022). Turystychna haluz pislia viiny: chy mozhlyva reanimatsiia ta antykrizove upravlinnia? [The tourism industry after the war: is resuscitation and anti-crisis management possible?]. Available at: <https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952> (Accessed 17 March 2025) [in Ukrainian].
2. Derzhavna sluzhba statystyky v Ukraini [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: www.ukrstat.gov.ua (Accessed 18 March 2025) [in Ukrainian].
3. Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu [State Agency for Tourism Development] Available at: <https://www.tourism.gov.ua/plans-and-report> (Accessed 18 March 2025) [in Ukrainian].
4. Zahalni vtraty ekonomiky, poneseni v khodi viiny [Total economic losses incurred during the war]. Available at: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-rik-povnomashtabnoyi-viyni-rosiya-zavdala-zbitkiv-infrastrukturi-ukrayini-namayzhe-144-mlrd/> (Accessed 27 March 2025) [in Ukrainian].
5. Kyrychenko, S. (2022). Podorozhi ta viina: yakoiu bude turindustriia pislia peremohy [Travel and war: what the tourism industry will look like after victory]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/> (Accessed 27 March 2025) [in Ukrainian].
6. Koval, N.O. & Lohvyn, M.M. (2022). “Vymushenyi” turizm v Ukraini: masshtaby proiavu ta zahrozy [“Forced” tourism in Ukraine: scale of manifestation and threats]. *Tezy dopovidei XLV Mizhnarodnoi naukovoï studentskoi konferentsii za pidsumkamy naukovo-doslidnykh robiv studentiv za 2021 rik “Aktualni pytannia rozvytku nauky ta zabezpechennia yakosti osvity u XXI stolitti”* – Abstracts of the reports of the 45th International Scientific Student Conference based on the results of students’ research work in 2021 (Poltava, April 13–14, 2022). Poltava, Vol. 2, pp. 239–240 [in Ukrainian].
7. Sait Ministerstva kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy [Website of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine]. Available at: <https://mkp.gov.ua/content/pro-ministerstvo.html> (Accessed 28 April 2023) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.08.2025

